

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра загальної психології та психології розвитку особистості

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: **«Психологічні особливості переживання самотності студентами»**

«Psychological peculiarities of the experience of solitude by university student»

Виконала: студентка заочної форми навчання
спеціальності 053 Психологія

Будурова Парасковія Степанівна

Керівник к.псих.н., доц. Чачко С. Л.

Рецензент к.псих.н., доц. Кримова Н.О. _____

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 4 від 21.11 2018 р.

Завідувач кафедри

(підпис)
Киреева З. А.

Захищено на засіданні ЕК № 2

протокол № 16 від 12.12 2018 р.

Оцінка вирн 1 А 190
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Голова ЕК

(підпис)

Якупов П.А.

Ш
к 807004

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД КОНЦЕПЦІЙ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ СТУДЕНТАМИ		6
1.1. Зарубіжні та вітчизняні підходи до вивчення проблеми переживання самотності		6
1.2. Особливості окремих видів самотності особистості та їх детермінанти		23
1.3. Особливості переживання самотності студентами		28
	Висновки до першого розділу	37
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ СТУДЕНТАМИ		40
2.1. Методи емпіричного дослідження особливостей переживання самотності студентами		40
2.2. Етапи емпіричного дослідження особливостей переживання самотності студентами		45
	Висновки до другого розділу	46
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ СТУДЕНТАМИ		48
3.1. Особливості проявів переживання самотності студентами		48
3.2. Особливості переживання самотності студентами в контексті ціннісних орієнтацій особистості		56
	Висновки до третього розділу	73
ВИСНОВКИ		78
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ		80

ВСТУП

Інтенсивний технічний прогрес та швидкий темп сучасного життя безсумнівно відображається на психологічному здоров'ї людини. Однією з основних проблем нашого століття виступає самотність, як психологічний феномен. Найбільш чутливими до змін являються студенти. Адже вони знаходяться на етапі розриву стійких контактів із звичним середовищем та формування нової, стабільної взаємодії з оточуючими в дорослому житті. Саме тому, важливо приділити значну увагу дослідженню особливостей самотності, як психологічному феномену, серед студентів вищого навчального закладу.

Актуальність дослідження полягає в визначенні особливостей механізму переживання самотності серед студентів вищого навчального закладу. В цілому, самотність виступає амбівалентною характеристикою адже несе в собі як деструктивні тенденції так і позитивний потенціал для розвитку особистості. Однак, до сих пір маловідомі особливості механізму переживання самотності особистістю під час навчання в вищому навчальному закладі. Отже недостатня розробленість теоретичних і прикладних аспектів означеної проблеми зумовили вибір теми нашого дослідження.

Огляд класичних теорій, концепцій та підходів виявив, що більшість із представлених розглядає самотність, як складову деформацій взаємовідносин: Ф. Ніцше, Д. Рісмен, Е. Фромм, В.С. Соловійов, Н.Ф.Федоров, Н.А. Бердяєв, С.Л. Франк. Самотність, як психологічний феномен, найглибше розкритий в роботах зарубіжних авторів, а саме представників психодинамічного (З. Фрейд, Дж. Зілбург, Х. Салліван, Е.Фромм, Ф. Фромм-Рейхман), інтеракціоністського (Р. Вейс), «інтимного» (В.Дж. Дерлега, С.Т. Маргуліс), когнітивного (Л.Е. Пепло, Д. Перлман), феноменологічного (К. Роджерс), екзистенційного (Ж.-П. Сартр, А. Камю, К.Мустакас, В. Франкл, І. Ялом) підходів. Щодо вітчизняних концепцій, значний внесок зроблений вченими: К. Абульханова-Славська, Л. Варава,

С.Вербицька, Є. Заворотних, С. Корчагіна, Д. Леонтєв, Є. Осін, Ж.Пуханова, Л. Старовойтова, Т. Титаренко, Г. Тіхонов (самотність, як соціально-психологічний феномен), С. Вєтров, О. Данчева, М. Покровський, Ю. Швалб (культурно-історичні форми самотності), Л. Клочек, О. Кузнєцов, В. Лебедєв, М. Мовчан, А. Третьякова, А. Хараш, І. Худякова (опис явищ, близьких до самотності: ізоляція, відокремлення, відчуження, усамітнення), Л. Акімова, О. Грановська, М. Кандиба, Л. Левченко, О. Пагава, В. Сіляєва, Н. Шитова (гендерні дослідження переживання самотності), Н. Артюхіна, О.Кононенко, С. Чачко, (самотність в контексті ціннісних орієнтацій особистості). Відзначимо, що психологічні особливості самотності на різних вікових етапах вивчали: А. Артаманова, О. Долгінова, О. Кірпіков, Л. Клочек, І. Кон, О. Коротєєва, О. Лазарянц, В.Лашук, О. Мухіярова, О. Неумоева, Н.Перешина, О. Третьякова, Г. Шагівалєєва.

Мета дослідження полягає в теоретично - методологічному та емпіричному виявленні особливостей переживання самотності студентами.

Для досягнення поставленої мети було визначено **задачі** дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз основних наукових підходів до вивчення проблеми переживання самотності особистістю та ознайомитись з сучасним станом її розробленості на різних етапах онтогенезу.

2. Емпірично дослідити особливості переживання самотності студентами.

3. Проаналізувати відмінності переживання самотності серед студентів на різних етапах навчання.

Об'єкт дослідження – індивідуально-психологічні особливості особистості студентів.

Предмет дослідження – особливості переживання самотності студентами.

Методи дослідження:

Теоретичні методи: аналіз та узагальнення першоджерел, які освітлюють проблематику переживання самотності особистістю.

Емпіричні методи: методика діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності Д. Рассела та М. Фергюсона, опитувальник виявлення виду самотності С. Корчагіної, диференційний опитувальник самотності Є. Осіна та Д. Леонтєва, тест діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій особистості С.С. Бубнова.

Методи математичного опрацювання емпіричних даних: коефіцієнт рангової кореляції Спірмена.

Вибірка дослідження. У дослідженні прийняло участь 60 осіб, а саме студенти першого, третього та п'ятого курсів вищих навчальних закладів.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів: теоретичного, методичного та емпіричного, і висновків до них, загальних висновків та списку використаної літератури. Обсяг основного тексту роботи складає: 79 сторінок.

ВИСНОВКИ

В результаті теоретичного аналізу першоджерел по обраній тематиці нами були вивчені основні вітчизняні та зарубіжні концепції переживання самотності. Виявлено, що більшість із представлених підходів розглядає самотність, як складову деформацій взаємовідносин. Найглибше проблема переживання самотності розкрита в роботах зарубіжних авторів, а саме представниками психодинамічного, інтеракціоністського, когнітивного, феноменологічного та екзистенційного підходів. Вітчизняні науковці здебільшого вивчали проблему самотності в контексті соціально-психологічного феномена та гендерної психології. Однак, глибоке вивчення переживання самотності в рамках онтогенезу особистості, зокрема студентами вищого навчального закладу, не набуло широкого представлення.

В результаті проведеного дослідження суб'єктивного рівня переживання самотності серед досліджуваних виявлено, що з переходом на старші курси навчання в університеті потреба в соціумі зменшується та збільшується необхідність в можливості усамітнитись. Також, в період навчання на третьому та п'ятому курсі навчання в університеті формується статичне коло спілкування та зменшується необхідність систематично встановлювати нові контакти, розширювати коло знайомств. Говорячи про домінуючий вид самотності, нами виявлено, студенти першого курсу навчання в університеті характеризуються дифузною самотністю, яка супроводжується підозрілістю до навколишнього середовища, намаганням змінитись під оточуючих, втратою власного «Я» та особливою чутливістю.

Такі результати, ми можемо пояснити тим, що досліджувані даної категорії являються студентами першого курсу на стадії адаптації та знаходяться в активному пошуку нового, стабільного середовища. Отож, глибоке відчуття самотності цілком виправдане розривом попередніх контактів та відсутністю встановлених нових. Студенти третього курсу навчання характеризуються відчужаючою самотністю. Таким чином, ми

можемо стверджувати, що саме під час навчання на третьому курсі особистість переживає кризу в визначенні власного оточення, своєї ідентифікації. Можливо, саме тому, даний період навчання в університеті характеризується, як один із самих складних етапів.

Студенти п'ятого курсу навчання характеризуються змішаними особливостями переживання самотності. Однак, саме серед представників даної групи досліджуваних яскравіше за все проявляється суб'єктивно-позитивне переживання самотності. Досліджувані об'єктивно ставляться до можливості залишитись наодинці, однак, не намагаються уникнути контакту із соціумом. Ми можемо стверджувати, що саме в цей період досліджувані формують стійке коло спілкування та готові використовувати самотність, як позитивний потенціал саморозвитку.

Щодо проявлень ціннісних орієнтирів, слід відмітити, що для першокурсників досить значимим виступають соціальний статус, повага зі сторони оточуючих, можливість знаходитись в колі знайомих. З переходом на старші курси навчання, студенти зміщують свій орієнтир на можливість бути самостійним, допомогу іншим, матеріальне благополуччя та пошук прекрасного. Відмітимо, що саме студенти п'ятого курсу найбільш орієнтовані на власний розвиток та покращення навколишнього середовища. Отже, такі показники підтверджують отримані результати, щодо переживання самотності студентами. Відзначимо, що отримані результати корелюють із показниками переживання самотності в юнацькому віці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К.А. О путях построения типологии личности. / К.А.Абульханова-Славская // Психологический журнал. – 1983. – Т.4. - №1– С. 14-30.
2. Адлер А. Воспитание детей. Взаимодействие полов. / А. Адлер. – М.: Феникс, 1998. – 448с.
3. Ананьев Б. Г. Онтогенез и жизненный путь человека // Б.Г. Ананьев. Избранные психологические труды. – М., 1980. - С. 65-73.
4. Асмолов А.А. Культурно-историческая психология и конструирование миров. / А.А. Асмолов – М., 1996.
5. Асмолов А.Г. Психология личности. / А.Г. Асмолов – М.,1990. - С. 328-355.
6. Бердникова А.Н. Что такое жизненный сценарий? [Электронный ресурс] / А.Н. Бердникова. // Школа жизни: интернет-журн. — 2007. Режим доступа до ресурсу: <http://shkolazhizni.ru/psychology/articles/10369/> – Дата звернення: 07.05.2016.
7. Бердяев Н.А. Опыт философии одиночества и общения / А.Н.Бердяев. - М.: Республика, 1993. – 390 с.
8. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – СПб.: Питер, 2009. – 400 с.
9. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. / Н.А. Бердяев – М., 1968, С. 201-205.
10. Варій М.Й. Загальна психологія / М.Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007.- 968 с.
11. Вейс Р. Вопросы изучения одиночества // Лабиринты одиночества / Р.Вейс - М.: Прогресс, 1989. – 624с.
12. Головаха Є.І., Паніна Н.В. Психологія людського взаєморозуміння / Є.І. Головаха, Н.В. Паніна. – К: Політвидавництво України, 1989. – 189 с.
13. Гончаров М.С. Переживание как реализация (или проявление) субъективности и стресс как неизбежность становления и

- функционирования человека / М.С. Гончаров. – Мир психологи, 2008. – №4. – С. 3-7.
14. Готлиб А.С. Введение в социологическое исследование: качественный и количественный подходы. / А.С. Готлиб – М, 2006.
15. Дворецька Г.В. Соціологія: навчальний посібник./ Г.В. Дворецька. – К: КНЕУ, 2002. – 472с.
16. Долгинова О.Б. Одиночество и отчужденность в подростковом и юношеском возрасте: дисс. канд. псих. наук. / Б.О. Долгинова – СПб., 1996. – 160 с.
17. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология: учебное пособие. / В.Н. Дружинин. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 256 с.
18. Жариков Е.С. Психологические средства стрессоустойчивости. / Е.С. Жариков. – М., 1990. – 70 с.
19. Зеленский В. В. Словник аналітичної психології / В.В. Зеленский. – М.: Когіто-Центр, 2008. – 540 с.
20. Ильин Е.Н. Психология общения и межличностных отношений / Е.Н. Ильин. - СПб.: Питер, 2009. - 576с.
21. Кляйн М. Развитие одного ребенка / М.Кляйн – Ижевск: ERGO, 2008. – 288с.
22. Ковальов А. Г. Психология личности. / А.Г. Ковальов. – М.: Просвещение, 1969. – 424 с.
23. Колышко А.М. Психология самоотношения: монографія / А.М. Колышко. – Гродно: ГрГУ, 2004. – 102 с.
24. Кон И.С. Многоликое одиночество // Знание - сила. / И.С. Кон – 1986. – № 12. – 42 с.
25. Корчагина С.Г. Психология одиночества / С.Г. Корчагина – М., 2008. – 228с.
26. Кузнецов О.Н., Лебедев В.И. / О.Н. Кузнецов, В.И. Лебедев – Психология и психопатология одиночества. – М., 1972. – 272с.

27. Куликова Л.Н. Проблемы саморазвития личности / Л.Н. Куликова. – Вып.2. – Благовещенск: БГПУ, 2001. – 212 с.
28. Кутрона К. Поступление в колледж: одиночество и процесс социальной адаптации // Лабиринты одиночества. / К.Кутрона – М.: Прогресс, 1989.
29. Лещинский В. И., Седова Е. Е., Стародубцева Т. Е., Профессиональное педагогическое образование: личностный подход: Сборник научных трудов. Вып. 2 / В.И. Лещинский, Е.Е. Седова, Т.Е. Стародубцева. – Воронеж: Воронежский государственный педагогический университет, 2002. – 135с.
30. Либина А.В. Совладающий интеллект: человек в сложной жизненной ситуации: монография / А.В. Либина. – М. : Эксмо, 2008. – 400 с.
31. Лисина М.И. Проблемы онтогенеза общения. / М.И. Лисина – М., 1986, С. 17- 30, 31-46, 100-103.
32. Литвак М. А. Одиночество как невроз // Школьный психолог. 2004. №44. – С.15
33. Молчанов В. Одиночество и коммуникативность знака. / В.Молчанов – М., 2000
34. Муравьева О.А. Развитие самопознания и позитивного образа Я у подростков в условиях групповой психологической работы: монография / О.А. Муравьева. – Хабаровск, 2005. – 48 с.
35. Назлоян Г. А. К концепции патологического одиночества. / Г.А. Назлоян – М., 2000
36. Павелко Р.В. Возрастная психология: учебник. / Р.В. Павелко – М.: Кондор, 2011. – 468с.
37. Панов Е.Н. Бегство от одиночества. / Е.Н. Панов – М., 2001. – 38с.
38. Пепло Л., Мицели М., Мораш Б. - Одиночество и самооценка // Лабиринты одиночества. / Л.Пепло, М. Мицели, Б.Мораш – М.: Прогресс, 1989.

39. Покровський Н.Е. Лабиринты одиночества. / Пер. с англ.; составление, общая редакция и предисловие Н. Е. Покровского. – М.: Прогресс, 1989. – 624 с.
40. Райкрофт Ч. Критический словарь психоанализа / Ч. Райкрофт – СПб., 1995. – 250с.
41. Рассел Д. Измерение одиночества // Лабиринты одиночества. / Д. Рассел – М.: Прогресс, 1989. – 624с.
42. Роджерс К. К науке о личности // История зарубежной психологии. Тексты. – М., 1986. – 230с.
43. Рыбалка В.В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогії: Навчальний посібник. / В.В. Рыбалка. – Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2009. – 575 с.
44. Сапогова Е.Е. Психология развития человека. / Е.Е. Сапогова – М.: Аспект, 2001. – 121с.
45. Сарджвеладзе Н.И. Личность и ее взаимодействие с социальной средой: монография / Н.И. Сарджвеладзе. – Тбилиси: Мецниереба, 1989. – 187 с.
46. Сиротюк А.Л., Сиротюк А.С. Современная методика развития детей от рождения до 9 лет. / А.Л. Сиротюк, А.С. Сиротюк – М.: ТЦ Сфера, 2009. – 256с.
47. Соловей П. Пройти сквозь одиночество / П. Соловей. – Аврора. – 1985. – № 11. – С. 116-121.
48. Столяренко Л.Д. Основы психологии – изд. 3-е. / Л.Д. Столяренко – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 672с.
49. Столяренко Л.Д. Основы психологии – изд. 3-е. / Л.Д. Столяренко – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 672с.
50. Тарасова Е.Л. Влияние детско-родительских отношений на само отношение ребенка // Проблемы социальной психологии личности / Е.Л. Тарасова – Саратовский государственный университет им. Н.Г. Чернышевского, 2008. – 173с.

51. Тарасова Е.Л. Влияние детско-родительских отношений на само отношение ребенка // Проблемы социальной психологии личности / Е.Л. Тарасова – Саратовский государственный университет им. Н.Г. Чернышевского, 2008. – 173с.
52. Ткалич М.Г. Гендерная психология / М.Г.Ткалич – К.: Академ. Видав., 2012. – 248с.
53. Ференци Ш. Психоаналитические афоризмы IV [Электронный ресурс] / Ш. Ференци. – Научно-практический журнал электронных публикаций, 2005 – №1. Режим доступа до ресурсу: <https://psyjournal.ru/psyjournal/articles/detail.php?ID=3017>. Дата звернення: 18.05.15.
54. Фрейд З. Я і Оно. Избранное / З. Фрейд – М.: Внешнторгиздат, 1989. – с. 370-398.
55. Фрейд З. Очерки по психологии сексуальности / З. Фрейд – Минск: Попурри, 1997. – 480 с.
56. Хухлаєва О.В. Психологія розвитку: молодість, зрілість, старість: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О.В. Хухлаєва – М.: Академія, 2002. – 208с.
57. Хухлаєва О.В. Психологія розвитку: молодість, зрілість, старість: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О.В. Хухлаєва – М.: Академія, 2002. – 208с.
58. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности / Л. Хьелл, Д.Зиглер – СПб.: Питер, 1997. – 608с.
59. Чачко С.Л. Психологічна адаптація та стрес-фактори, що її ускладнюють, у колишніх в'язнів фашизму / С.Л. Чачко // Наука і освіта. – 2002. – № 2.– С. 54 – 57 .
60. Чачко С.Л. Психологічні детермінанти активності особистості колишніх в'язнів фашистської неволі - громадян України: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Одеський національний ун-т ім. І.І.Мечникова. - О., 2004. - 20 с.

61. Шагивалеева Г.Р. Одиночество и его способности переживания студентами: Монография. / Г.Р. Шагивалеева. – Елабуга: Алмедиа, 2007. – 157с.
62. Эйдемиллер Е.Г., Юстицкис В.В. Психология и психотерапия семьи. изд-4-е. / Е.Г. Эйдемиллер, В.В. Юстицкис – СПб.: Питер, 2008. – 672 с.
63. Юнг К.-Г. Психология бессознательного / К.-Г. Юнг – М.: Канон, 1994. – 320с.